

Некласична філософська думка (сер.19-сер.20 ст.)

та постнекласична філософія (сер 20 – 21 ст.)

1. Поняття некласичної філософії, сцієнтизм та антисцієнтизм.
2. Марксистська філософія як подолання гносеологізму.
3. Позитивізм – як філософія науки: 4 етапи.
4. Серен К"єркегор: "екзистенція" як людське існування.
5. Волюнтаризм А.Шопенгауера та Ф.Ніцше.
6. Психоаналітична парадигма людського буття – З.Фрейд, К.Г.Юнг, Е.Фромм
7. Екзистенціалізм: К.Ясперс, М.Гайдеггер, Г.Марсель, А.Камю, Ж-П.Сартр.
8. Феноменологія (Е.Гуссерль).
9. Структуралізм та постструктуралізм: Ф.де Соссюр, Ж.Лакан, К.Леві-Стросс, М.Фуко
10. Постмодернізм: Ж.Дерріда, М.Фуко, Ж.Ліотар, Ж.Бодрійяр

Поняття некласичної філософії

Завершення класичної філософської традиції – відхід від домінуючої ролі розуму для з'ясування людини, світу

Сцієнтизм та антисцієнтизм –

дві традиції некласичної філософії

Позитивізм

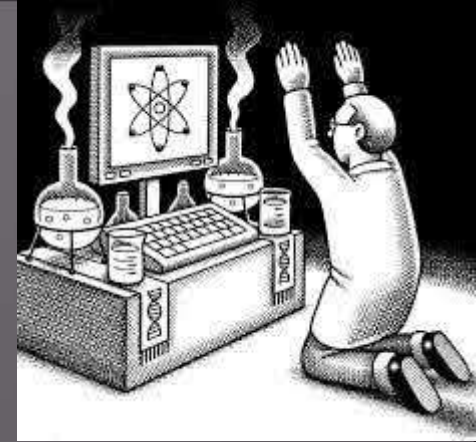
Філософія життя, психоаналіз, екзистенціалізм

Розум

життя в усіх його множинних проявах

Некласична філософія - як підхід до людини, що орієнтований на домінанту особливого над загальним, а проблем людського існування — над теоретико-пізнавальними проблемами.

СЦІЄНТИЗМ

- науковий світогляд, виник у 19 ст., розглядав науку як культурно-світоглядний зразок, пропонував застосовувати наукові цінності та методи у всіх галузях людського знання та освоєння світу
- вітає досягнення науково-технічного прогресу і виражає віру у безмежні можливості науки, що вона може вирішити усі проблеми людського існування.

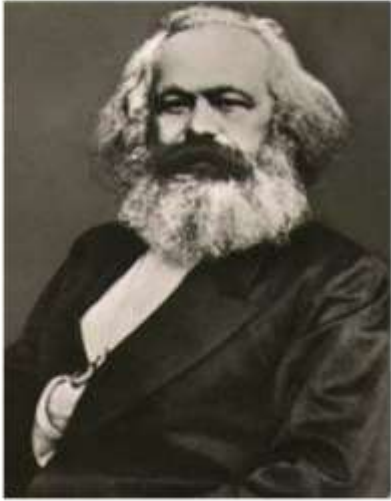
Одночасно зі сцієнтизмом виникла і антитеза - антисцієнтизм

Вимагав обмеження експансії науки й повернення до традиційних цінностей.

Представники антисцієнтизму: *С.Кьєркегор*, який протиставляє науку вірі, *Г.Маркузе* у концепції одномірної людини (наука обмежує багатоманітність проявів людини), *Б.Рассел* у пізній своїй діяльності, *М.Огарьов* характеризує недоліки науки, *П.Юркевич* стверджує другорядну роль науки щодо вищих духовних сутностей, *М.Бердяєв*, *Л.Шестов*, *С.Франк* показують неспроможність науки пояснити велику кількість явищ дійсності тощо.

Карл Маркс (1818 — 1883)
Фридрих Энгельс (1820 — 1895)

Етапи марксизму

- ▣ 1. Марксизм — це вчення Маркса і Енгельса, що складається з діалектичного матеріалізму, історичного матеріалізму та теорії комуністичної революції.
- ▣ 2. На поч.ХХ ст. марксизм перетворився на марксизм-ленінізм — ідеологію побудови комуністичного суспільства в ряді країн світу.
- 3. В ХХ ст. марксизм трансформувався в неомарксистські течії.

Діалектичний матеріалізм

Філософська доктрина, заснована на ідеях К.Маркса й Ф.Енгельса, розвинута В.Леніним; поєднання матеріалізму й діалектики;

Буття (матерія) визначає свідомість (перевернули Гегеля)

Свідомість – властивість високоорганізованої матерії відображати та змінювати дійсність в процесі предметно-практичної та духовно-теоретичної діяльності

Рух та розвиток матеріального світу є результатом діючих внутрішніх суперечностей (**діалектика**)

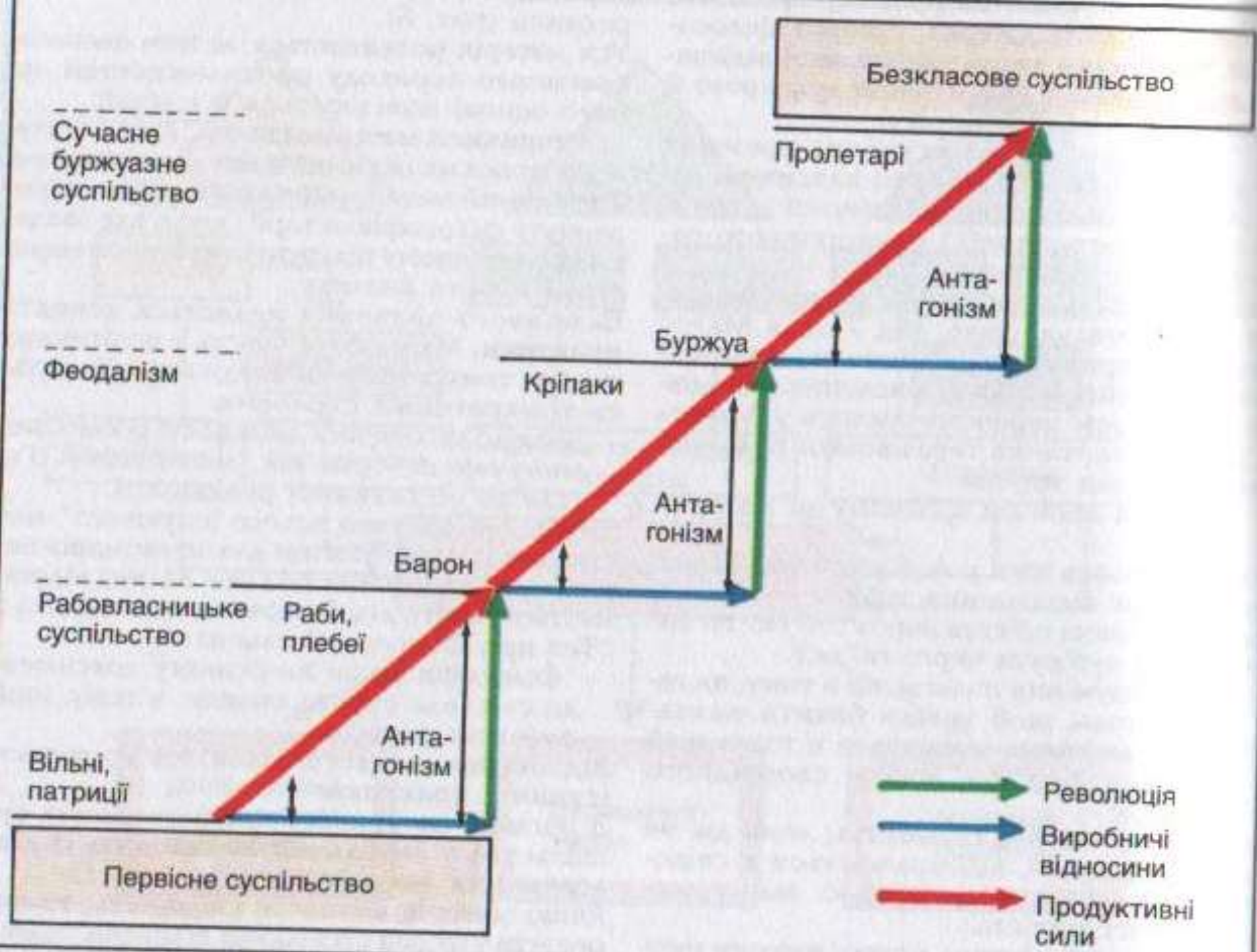
Форми руху: механічний, фізичний, хімічний, біологічний, соціальний

“Економічно-філософські рукописи 1844 р.”, “Капітал”, “Тези про Фойєрбаха”, “До критики політичної економії”, “Німецька ідеологія” [у співавторстві, «Маніфест комуністичної партії» [у співавторстві]

Матеріалістичне розуміння історії: основу суспільства складає матеріальне виробництво (продуктивні сили + виробничі відносини)

П'ять суспільно-економічних формацій:

1. Первісно-общинна (безкласове суспільство)
2. Рабовласницька (патриції-раби)
3. Феодальна (феодалы-селяни)
4. Капіталістична (буржуазія-пролетаріат)
5. Комуністична (безкласове суспільство)

Категорія відчуження у марксизмі

1. Відчуження людини від продукту своєї праці.
2. Відчуження людини від процесу праці (ясно позначається в тому, що як тільки припиняється фізичний або інший примус до праці, від праці тікають, як від чуми).
3. Відчуження людини від її сутності як духовної життєдіяльності. Перебуваючи у безперервному відчуженні від процесу праці, людина відчужується від своєї сутності як вільної творчої діяльності.
4. Відчуження людини від природи. У процесі відчуженої праці людина все більше перетворює природу на засіб досягнення своїх бездушних цілей.
5. Відчуження людини від роду.
6. Відчуження людини від людини. Цей аспект відчуження завершує попередні і є їхнім закономірним результатом: "Безпосереднім наслідком того, що людина відчужена від продукту своєї праці, від своєї родової сутності, є відчуження людини від людини".

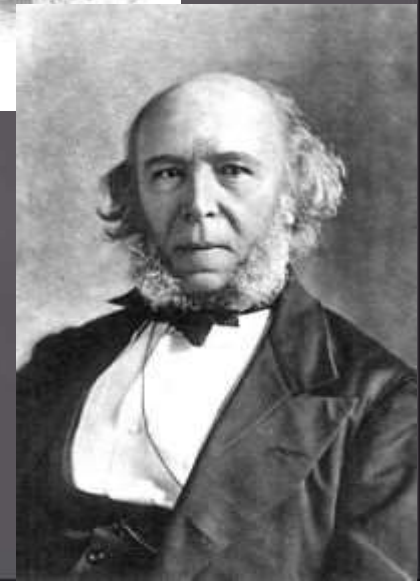
ПОЗИТИВІЗМ як філософія науки виникає в

сер. ХІХ ст.

Заснований

працями позитивістів О.Конта,

Дж.С.Мілля, Г.Спенсера.

Етапи позитивізму

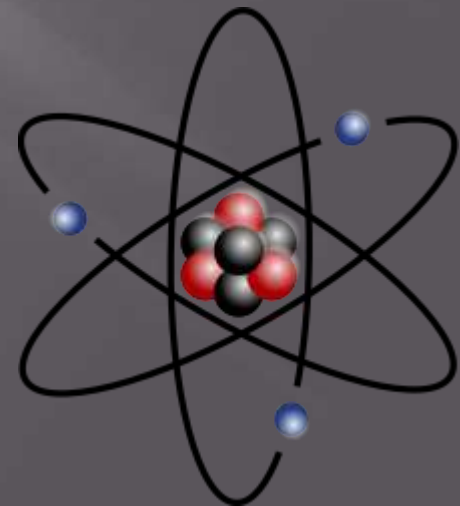
- ▣ 1 хвиля (О.Конт, Г.Спенсер)
- ▣ 2 позитивізм – махізм та емпіріокритицизм (Е.Мах, Р.Авенаріус)
- ▣ 3 позитивізм – неопозитивізм та аналітична філософія (М.Шлік, Р.Карнап, Б.Рассел, Л.Вітгенштейн)
- ▣ Постпозитивізм: історична школа філософії науки (К.Поппер, Т.Кун, П.Фейєрабенд, С.Тулмін, І.Лакатос)

О.Конт «Курс позитивної філософії»

- ▣ пізнання необхідно звільнити від усякої філософської інтерпретації; факти – критерій істини!
- ▣ Закон 3-х стадій **О.Конта** (міфологічна, метафізична, наукова)
- ▣ традиційна філософія повинна бути скасована й замінена спеціальними науками: “метафізичний мотлох”
- ▣ Наука сама собі філософія ; Філософія – служниця науки – **О.Конт**;

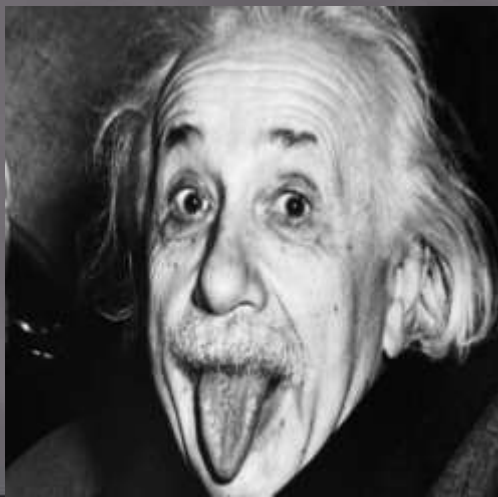
- ▣ Класифікація наук: астрономія, математика, фізика, хімія, біологія, соціологія.
- ▣ Істинні науки – описові (як?), а не пояснювальні (чому?)
- ▣ Огюст Конт – засновник соціології - науки, що вивчає суспільство науковими методами.

Схематичне зображення атома літію.
Вивчення матерії на атомному рівні —
одна з пріоритетних задач фізики

2-й позитивізм – махізм та емпіріокритицизм (кін XIX-перша третина XX ст.)

- ▣ осмислення революційних змін у науці на рубежі століть (Е.Мах, М.Планк, А.Пуанкаре, А.Ейнштейн, Н.Бор).
- ▣ Релятивізм
- ▣ Відчуття вченого – основні «цеглинки» наукового пізнання
- ▣ Демаркація науки й ненауки шляхом визнання вченими
- ▣ Соціально-гуманітарне й природниче знання.
- ▣ Проблеми наукової методології, ролі суб'єкта в науковому пізнанні.
- ▣ Конвенціональна теорія істини (Анрі Пуанкаре)

Конвенціоналізм (угода) — наприклад, який проголошує, що в основі наукових теорій лежать угоди (конвенції) між ученими.

А.Пуанкаре „Наука й гіпотеза” і “Цінність науки”.

В основі науки лежать такі засновки, які варто розуміти як конвенції, за допомогою яких учені вибирають конкретний теоретичний опис фізичних явищ серед ряду різних однаково можливих описів.

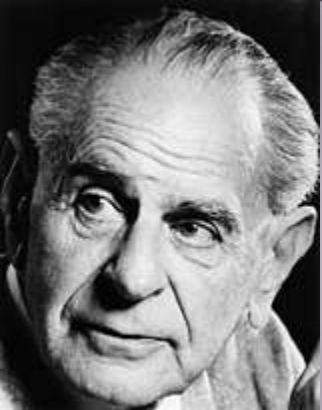
3-й етап позитивізму: неопозитивізм, аналітична філософія, неокантіанська школа

- ▣ **аналіз мови науки** (Віденський гурток і Берлінська група — М.Шлік, Р.Карнап, Х.Рейхенбах). Прагнення усунути з мови науки „псевдонаукові” твердження, уніфікувати науку на основі мови фізики.
- ▣ Принцип **верифікації** (лат. *verificatio* — підтвердження; лат. *verus* — істинний, *facio* — роблю) — доказ того, що вірогідний факт або твердження є істинним.

М.Шлік: виходячи з того, що будь-яке наукове знання є узагальненням „чуттєво-даного”, всі наукові знання має бути зведені до чуттєво-даних”.

- ▣ **аналіз буденної мови** (Л.Вітгенштейн: **мова-гра**)

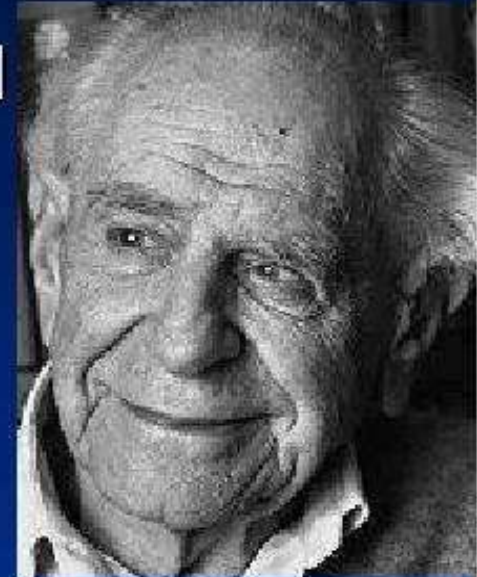
КРИТИЧНИЙ ПОЗИТИВІЗМ

Карл ПОППЕР

- ▣ Основні твори: «Логіка наукового дослідження» (1935), «Відкрите суспільство та його вороги» (1945), «Злиденність історизму» (1945), «Припущення і спростування» (1963), «Об'єктивне знання. Еволюційний підхід» (1972), «Реалізм і ціль науки» (1983) та ін.
- ▣ Не існує особливого методу філософії — є метод будь-якої раціональної дискусії з чіткою постановкою питань і критичним аналізом пропонованих рішень.
- ▣ Запропонував принцип фальсифікації (принципової спростованості будь-якого твердження).

4. Постпозитивизм

- Представители:
- Карл Поппер (1902–1994)
- Томас Кун (1922–1996)
- Имре Лакатос (1922-1974)
- Пол Фейерабенд (1924-1994),
- Майкл Полани (1891 – 1976)

Toestemming voor gebruik van deze foto op Wikipedia-NL is verkregen van erfenoom John Polanyi.

4-й етап позитивізму – постпозитивізм та історична школа філософії науки

- ▣ увага до історичної динаміки знання
- ▣ до соціокультурних детермінантів пізнання,
- ▣ різноманіття методологічних концепцій та їхня взаємна критика , методологічний анархізм (П,Фейєрабенда)
- ▣ визнання відносності норм науково-пізнавальної діяльності
- ▣ обговорюються проблеми росту наукового знання (змагання дослідницьких програм І.Лакатоса)
- ▣ поняття парадигми, нормальної науки, наукової революції (Т.Кун), несумірності теорій,
- ▣ неявного знання, тематичного контексту

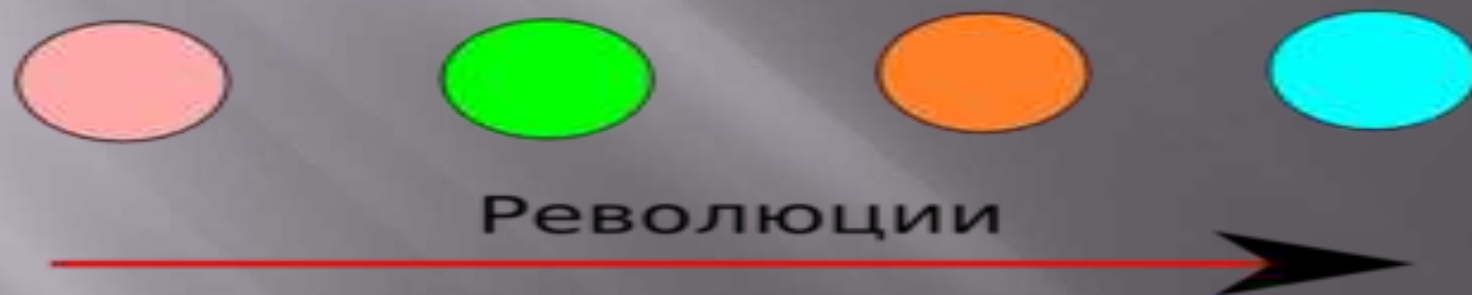
[Синхротрон SOLEIL](#). Сучасна фізика використовує гігантські експериментальні [інструменти](#).

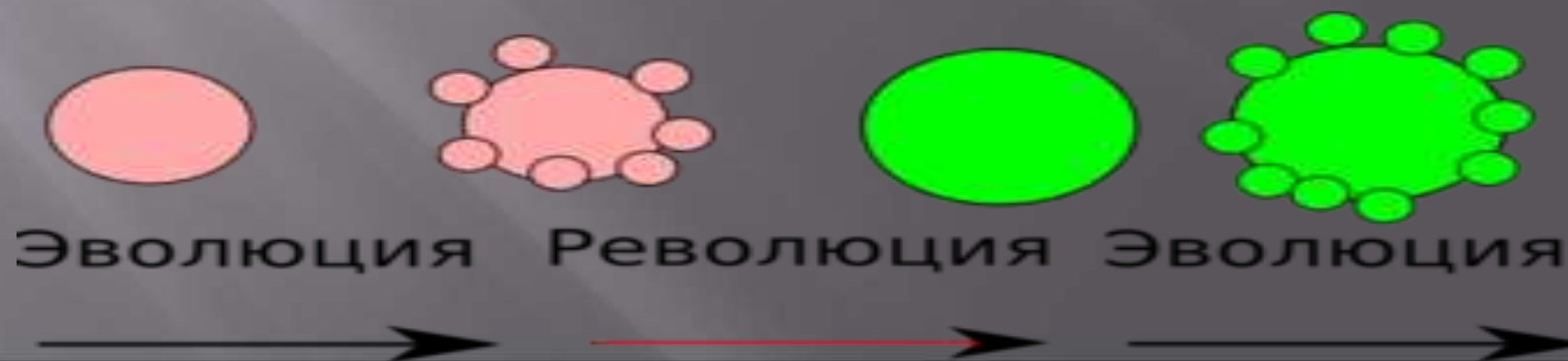
Теории Поппера

Пагадигмы Куна

НИ программы Лакатоса

Серен Керкегор

1813—1855

Екзистенція – поняття для позначення людського існування

Протиставлення кінцевого і нескінченного є основою **напруженості** існування людської особистості

«Віра є тим **парадоксом**, який одиничний індивід ставить вище загального». Звідси випливає, що віра - це такий **парадокс**, в якому одиничний індивід стоїть в абсолютному відношенні до абсолюту.

“**Страх і трепет**”, “**Стадії на життєвому шляху**”

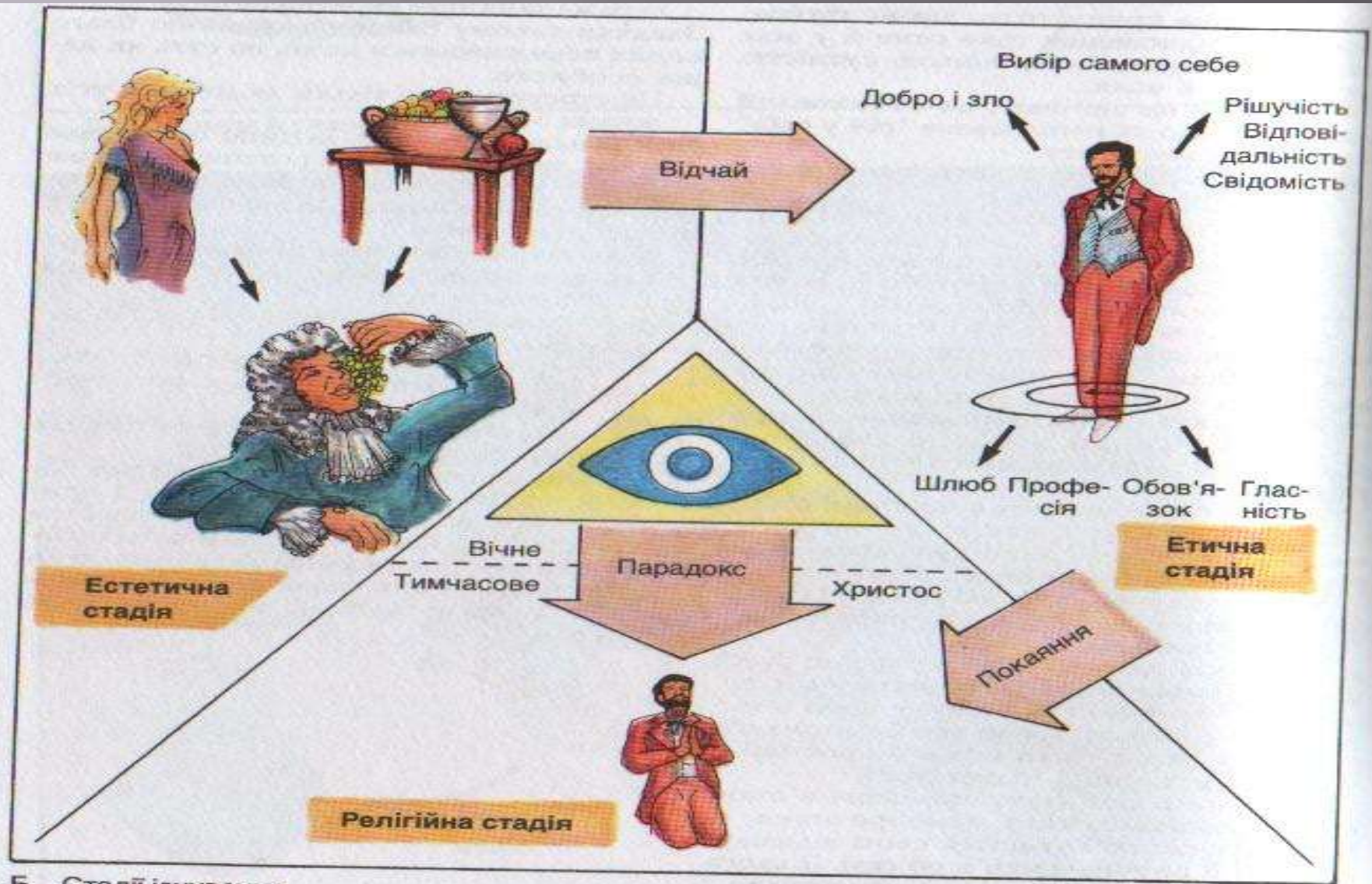
Щаблі моральності за Сьорен Керкегором

Дон Жуан: Естетичний – щабель задоволення собою і відмови від розуміння істини. Така відмова призводить до початкового відчаю, що проглядається крізь успіхи буденного життя (насолода, емоції)

І. Кант: Етичний – перехід до більшого відчаю через переживання нашого відчуження від Бога і зануреності у світ (розум)

Ісус Христос: Релігійний – щабель особистісного прориву, що вкрай занурився у відчай і злився з Богом (віра)

Стадії існування (Серен К"єркегор)

Б. Стадії існування

Загальне поняття волюнтаризму

Світоглядна установка, відповідно до якої **воля** як прагнення до досягнення певної мети є вищим началом буття людини і світу.

Волюнтаризм — це філософська течія XIX ст., що зробила **поняття волі** своїм головним принципом філософування і протиставила стихію волі раціональному освоєнню світу.

Якщо в системах німецької класичної філософії воля визначалася через розум, а свобода волі означала *свободу усвідомленого вибору*, то такі мислителі, як Шопенгауер, а за ним Гартман і Ніцше, утверджують первинність волі стосовно всіх інших проявів духовного життя, в тому числі й стосовно розуму.

“Філософія життя”: життя перш за все

- ▣ формується у середині ХІХ ст. і викладена у творчості А.Шопенгауера (1788-1860 рр.),

А.Бергсона (1859-1941 рр.),

Ф.Ніцше (1844-1900 рр.) та ін.

Філософія Артура Шопенгауера

“Світ як воля та уявлення”

Світ — це панування сліпої волі

Серед живих істот — це воля до життя

Людина — вищий прояв волі до життя, тому що усвідомлює її.

Егоїзм виступає фундаментальною властивістю людини.

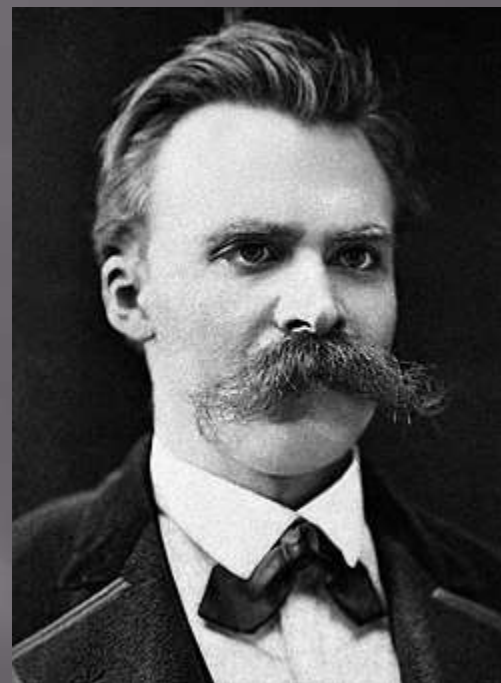
Песимізм: будь-яка перемога ілюзорна, її пронизує страждання як нудьга пересичення.

Страждання — універсальний результат волі до життя, її вічний супутник.

Шопенгауер: Щастя "не може бути тривалим задоволенням і насолодою, а завжди тільки звільняє від якого-небудь страждання і потерпання, за якими повинно прийти або нове страждання, або... безпредметна туга і нудьга..."

Ф. Ніцше (1844-1900)

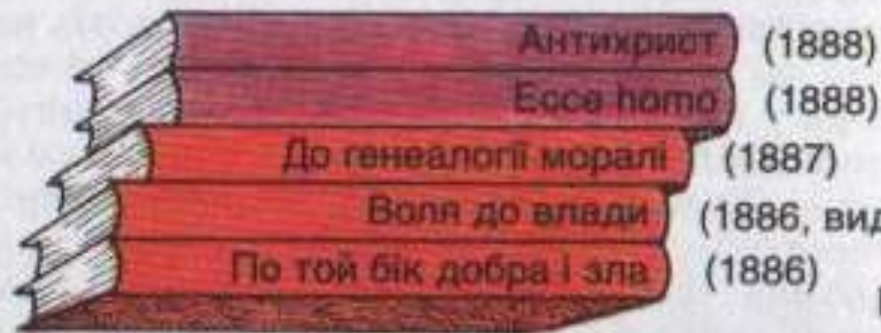
- ▣ “Так говорив Заратустра”,
- ▣ “По ту сторону добра і зла”,
- ▣ “Генеалогія моралі”,
- ▣ “Весела наука”
- ▣ “Воля до влади”,
- ▣ “Антихристиянин”

Етапи творчості:

- 1) Дослідження творчості, культури, мистецтва (діонісійське-аполонівське начало)
- 2) Критика релігії та моралі
- 3) Вчення про надлюдину

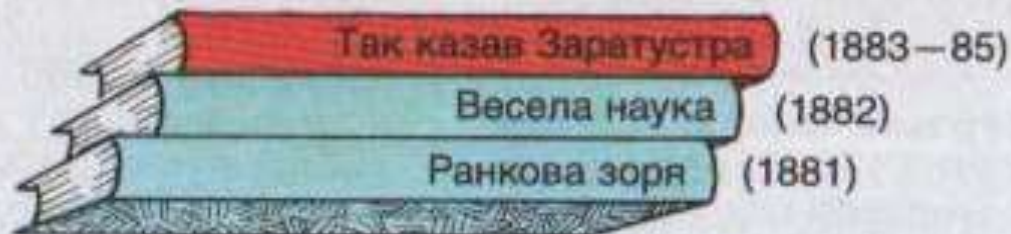
Останній удар по культурі
й релігії; самозвеличення

Надлюдина; воля влади;
переоцінка всіх цінностей;
нігілізм

Посилення
хвороби

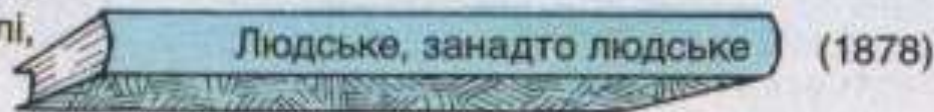
Вічне повернення;
смерть Бога

"Передполуднева
філософія"

Мандрівне
життя

Радикальна критика
декадансу в моралі,
мистецтві, релігії,
філософії

Відставка
з місця
професора

Шопенгауер, Вагнер

Розрив з Вагнером

Сократ, проти-
лежність апол-
лонівського
і діонісійського

Професура в Базелі

1889

1884

1879

1874

1869

Головним питанням своєї епохи Ніцше вважає питання про “надлюдину”.

- ▣ ідеал людини, що пізнала чотири істини буддизму, або людину, яка осягнула Дао, чи пройнялася складною діалектикою християнської трійці.

Надлюдина у Ніцше

СТАДНА ЛЮДИНА

Слабка
Боягузлива
Доброчесна
Раб з природи
Плазуюча
Співчутлива
Численна

НАДЛЮДИНА

Вітально-сильна
Відважна
Тямуща
Могутня
Вільна
Нещадна
Унікальна

Воля до влади

- ▣ Першооснова всього суцього, прояв найсуттєвіших характеристик життя.
- ▣ Воля до влади: боротьба конкуруючих між собою духовних сил за володіння світом;
- ▣ Причина виникнення – це “згасання волі до життя”;
- ▣ воля до влади” не є пристосуванням, виживанням чи боротьбою за існування, у прагненні до влади перемагає найсильніший, а в боротьбі за виживання – не найсильніші, а “середні”, які найбільш пристосовані і перемагають не завдяки своїй якості, а кількості (беруть стадним інстинктом та числом);
- ▣ Ф.НІЦШЕ: “ПІДШТОВХНИ ТОГО, ХТО ПАДАЄ!”

- ▣ Нерівність людей явище природне і нормальне
- ▣ Люди різні у проявах своїх життєвих позицій і волі до влади.
- ▣ Сильна людина є аристократом, тому не підлягає морально-груповим нормам суспільства,
- ▣ Діє за власними правилами: стриманість та поблажливість по відношенню до себе і до собі подібних і жорстокість і агресивність до відмінних від себе.
- ▣ Відкидає християнські цінності як “мораль рабів”
- ▣ “Бог вмер” “Хай живе Бог”, але не Бог безсилих рабів, а Бог всесильних суперменів.

“Надлюдина”

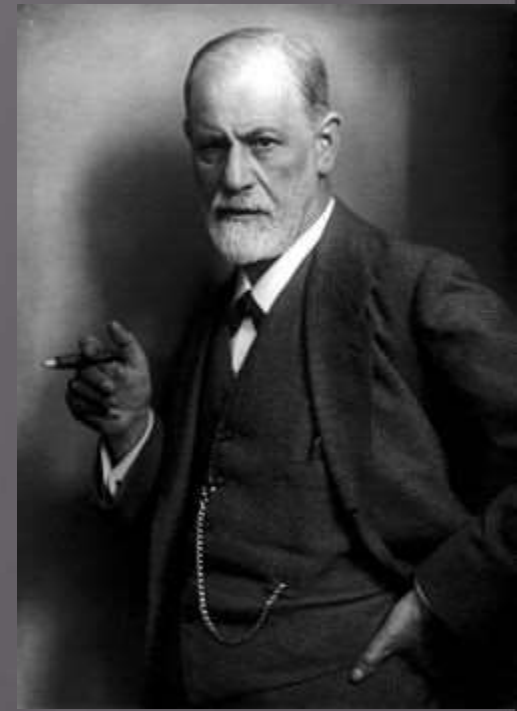
- ▣ Це той, хто долає власні страждання й творить особисте життя.
- ▣ Це процес самореалізації людини від раба до аристократа (“аристос” – найкращий), від людини з натовпу до “надлюдина” (лідера, за яким піде решта).
- ▣ “Хай гинуть слабкі, їм потрібно допомагати в цьому, тому що нічого немає гіршого, ніж співчуття”.

Анрі Бергсон (1859-1941)

- ▣ **Інтуїтивізм:** реальність рухома й безперервна, вона осягається безпосереднім досвідом, первинною інтуїцією
- ▣ еволюція життя як вияв «життєвого пориву»
- ▣ «Життєвий порив» має три напрямки: інстинкт, чуттєвість та інтелект
- ▣ творчість, життєвий запал є безперервним народженням нового

ПСИХОАНАЛІЗ

Зигмунд Фрейд (1856-1939):

- ▣ “Тлумачення сновидінь” – аналіз неврозів, теорія **лібідо**, сублімація
- ▣ “Я і Воно” – структура психіки: **Воно, Я, Над-Я**
- ▣ “Тотем і табу”
- ▣ “По той бік принципу задоволення”
- ▣ “Вступ до психоаналізу”
- ▣ Ерос і Танатос - два глобальних космічних **ІНСТИНКТИ**

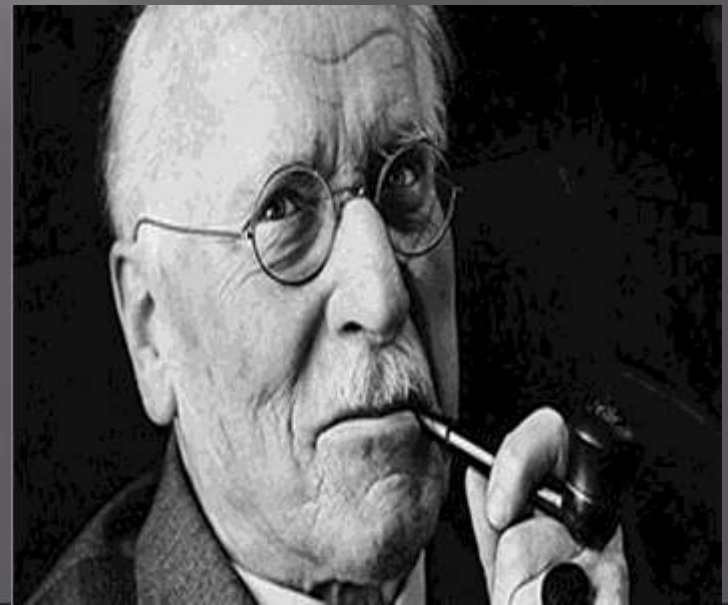
Основні поняття психоаналізу

З. Фрейда

- ▣ Лібідо — це універсальна енергія сексуального бажання, що є загальним джерелом почуттів, бажань, глибинною причиною поведінки людини в суспільстві. (Поняття "лібідо" почасти відповідає категорії "лі" в даосизмі.)
- ▣ Витіснення — це процес заглушення асоціальних форм сексуальних бажань і виштовхування їх енергії за межі свідомості в сферу підсвідомості. Витіснені бажання скупчуються в підсвідомості, провокуючи неврози, і рано чи пізно прориваються в свідомість.
- ▣ Сублімація — це процес протилежний витісненню, що виражається у переключенні лібідо (енергії асоціальних форм сексуальних бажань) в соціально прийнятну діяльність. Найбільш ефективно сублімація відбувається у творчості.

Карл Густав Юнг

- ▣ вчення ґрунтується на понятті колективного неусвідомленого
- ▣ поняття **архетипу** як вродженого зразка поведження, що відповідає різним пластам психіки людини: тварини, загальнолюдського, родового, сімейного та індивідуального

Еріх Фромм

- ▣ Інтерперсональний психоаналіз – міжособистісні інтеракції
- ▣ індивіди намагаються захиститись від нападів тривоги, встановлюючи контакти з іншими

ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМ

- ▣ **філософія існування** (фр. *Existentialisme* від лат. *exsistentia* — існування) — напрям у філософії XX століття, що позиціонує і досліджує людину як **унікальну** духовну істоту, що здатна до **вибору** власної долі.
- ▣ Атеїстичний екзистенціалізм (Ж.-П.Сартр, А.Камю)
- ▣ Релігійний екзистенціалізм (К.Ясперс, Г.Марсель)

- ▣ Існування визначає сутність
- ▣ Жива людина – завжди незавершений проект
- ▣ категорії абсурдності буття, страху, відчаю, самотності, страждання, турботи, смерті;
- ▣ поняття відчуженості й абсурдності;
- ▣ Межові ситуації;
- ▣ вищу життєву цінність екзистенціалісти вбачають у свободі особистості;
- ▣ приреченість на свободу, втеча від свободи;
- ▣ Свобода – це вибір, а вибір є завжди;
- ▣ Відповідальність за вибір

Основные направления экзистенциализма

Светский, или атеистический экзистенциализм

Человек абсолютно одинок в этом мире, он должен сделать свою жизнь сам, не рассчитывая на помощь высшего существа; то короткое время, что отпущено ему природой, - единственный шанс выразить себя

Религиозный экзистенциализм

Человеческое бытие связано с обращением к Богу, смысл существования в том, что человек — Его образ и подобие

феноменологія

- Одним з основних філософських напрямів ХХ століття.
- Феномен - в перекладі з грецького «те, що з'являється». Щодо філософського сенсу - це те, що з'явилося в свідомість людини в її чуттєвому досвіді і далі в процесі його осмислення.
- Феномен - це і відчуття, і сприйняття, і подання і думка. Феноменологія - це вчення про свідомість, про феномени і їх сенс.

ФЕНОМЕНОЛОГІЯ

ПОНЯТТЯ:

життєвий світ

інтерсуб'єктивність

інтенціональність

горизонт сприймання

феноменологічна редукція

трансцендентальний суб'єкт

Структуралізм — філософський

напрямок, що трактує явища буття як певну структуру, частини якої пов'язані між собою і утворюють більш всеосяжну систему або структуру

- ▣ Структури світу – відображення структур підсвідомості (почуттєво-іраціональної сфери)
- ▣ Проявляється у мовних побудовах
- ▣ Архаїчних культурах

ПОСТМОДЕРНІЗМ - світоглядно-мистецький напрям, що виник та існує за епохи постмодерну.

- ▣ розчарування в ідеалах модернізму: безповоротності прогресу, вирішення наукою й технікою глобальних проблем людства, цілісності світу, існуванні загальнолюдських цінностей
- ▣ **характерні риси**: розмиття меж мистецьких жанрів і напрямів, усунення відокремленості масової культури від елітарної, автора від глядача (читача), проголошення відносності істини та цінностей, недовіра до авторитетів, деконструкція, гра та іронія

Суп Campbell's. Одна з найвідоміших робіт Енді Воргола

